

ULUSAL GAZETELERDE KADIN İMAJI (*)

Ar. Gr. Gürsel YAKTIL

Ar. Gr. Gülseren GÜÇHAN

Emine DEMİRAY

Mediha SAĞLIK

Ulusal gazetelerin okuyucularına kadını nasıl bir tanımlamayla sunduğu, ona hangi kimliklerle yaklaştığı, hangi rolleri yüklediği soruları bu araştırmanın yola çıkış noktası olmuştur. Bu soruların yanıtı önemlidir. Çünkü gazetelerin okuyucusu olan bireyler bu mesajları doğrudan almakta, dolaylı olarak da çevresine yansıtılmaktadır. Bir diğer deyişle bu mesajlar bireyler için toplumsallaştırma etmeni olmakta, çevresinden gelen mesajları özümseyen birey, bu kez kendisi bir toplumsallaştırma etmeni durumuna geçmektedir. Tek başına ele alınamasa bile, varolan yapı içindeki yeriyse gazetelerin bu konuya yaklaşımını saptamak, kadın konusundaki genel bakışın ne yönde etkilendiği konusunda bir fikir verebilecektir.

ÇALIŞMANIN AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEMİ

Çalışmanın genel amacı, kadının toplumdaki yeri ve rolünü inceleyerek, bu görünüşün ulusal gazetelere yansırış biçimini ortaya koymaktır. Bir başka deyişle gazetelerin kadın konusundaki toplumsallaşmaya ne yönde etkisi olduğunu araştırmaktır.

(*) Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için, aynı adı taşıyan çalışma yazarlarından elde edilebilir.

Araştırma kapsamına değişik yapıda okur gruplarına sahip dört ulusal gazete girmektedir Bunlar; Cumhuriyet, Hürriyet, Tercüman ve Sabah gazeteleridir. Araştırma kapsamında 8.5.1988 - 14.5.1988 ve 22.5.1988 - 28.5.1988 tarihleri arasında yayınlanan 14 günlük sürede yayınlanan gazeteler yer almıştır. Köşe yazıları, reklam ve ilanlar ile resimli romanlar kapsam dışı bırakılmıştır.

Çalışma, görgül araştırmaya destek olacak kuramsal bölüm ve varsayımların denendiği görgül araştırma bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Kuramsal bölümde genel olarak toplumsallaşma, kitle iletişim araçları ve toplumsallaşma, yetişkin toplumsallaşması ve kadın konularında yoğunlaşmıştır.

Görgül bölüm ise içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiş; birinci aşamada kadına yaklaşım ve konu edilen kadınların kimliği, sosyal ve ekonomik durumları gibi belirleyici nitelikleri saptanmıştır. İkinci aşamada kadının belirlenen çeşitli konular kapsamında nasıl ele alındığı incelenmiştir. Genel konu dökümündeki toplam onyediyi konu bir bütün (100) olarak ele alınmış, konu ağırlıkları buna göre saptanmıştır.

ÇALIŞMANIN VARSAYIMLARI

Türk toplumunda kadın; erkekle olan ilişkileri veya toplumsal rolleriyle tanımlanmakta, buna bağlı olarak da kendisine eş, anne, ev kadını gibi roller yüklenmektedir. Eğitilmiş kadın ve üretimdeki kadın oranı, erkeğe oranla çok düşüktür. Toplumumuzda cinselliğin bir tabu olarak görülmesinin de etkisiyle kadın ikincil bir konuma yerleştirilirken, daha çok cinsel bir nesne, bir meta görünümüne bürünmektedir. Çalışmanın temel varsayımı, yetişkin toplumsallaşması açısından basının varolan bu bakış açısını pekiştirdiği, çağdaş bir kadın imajı yaratmaya katkısı olmadığıdır. Seçilen gazetelerin okuyucu kitleleri değişik bile olsa, herbirinin kendi okur özelliklerinin doğrultusunda bir kadın imajı yansıttıkları da varsayım kapsamındadır.

TOPLUMSALLASMA

Her birey yaşadığı toplumun bir üyesi olmak, o toplumla uyum sağlamak, toplumda kendine bir yer edinmek için bir toplumsallaşma sürecinden geçmektedir. Sonuçları, etkileri farklı da olsa

birey, bu süreç aracılığıyla bir kimlik kazanmaktadır. Bu süreçte birincil ve ikincil olmak üzere iki ayrı etmen grubu yer alır. Aile, arkadaş ve yaşıt kümesi, bireyin çocukluğundan yetişkinliğine kadar olan devrede rol oynayan birincil etmenlerdir. Giderek birey daha dolaylı, sıklık ve süre ölçütlerinin değiştiği çok sayıda ilişkiler yaşamaya başlar. İşte kitle iletişim araçları, dolayısıyla gazeteler bu ikinci grupta yer alan ve yetişkin bireyin toplumsallaşma sürecine etki eden etmenlerden biridir.

Yetişkin Toplumsallaşması

Çocukluk döneminden çıkan birey artık toplumun kültürünü, normlarını benimsemiş, belli amaçları gerçekleştirmeye çalışan ve bunun için de belli kültürel rolleri oynayan bir konumdur.

Yetişkin birey, sürekli öğrenme durumundadır. Bu öğrenme somuonda da görüşleri etkilenmekte, belirlenmekte ve böylece de birey içinde yaşadığı ortamın nasıl olması gerektiği, neyin güzel, neyin çirkin ve ahlakî açıdan neyin doğru, neyin yanlış olduğu konusunda ölçütlere sahip olmaktadır (1). Ancak bu ölçüt ve değerler, bireyin yaşamı boyunca çeşitli etmenlerin aracılığıyla gelişebilir, yön değiştirebilir veya yok olabilir.

Cinsel Rol Eğitimi ve Toplumsallaşma

Toplumsallaşma süreci kadına ve erkeğe cinsel rolleri açısından farklı kimlikler kazandırır, farklı roller yükler. Kadın ve erkeğin benlik anlayışlarının farklı olması gerektiği yolundaki bu cinsel rol ayırımı, daha çok fiziki ayrılıklara dayandırılmaktadır.

Kadının cinsiyeti dolayısıyla ruhsal ve bedensel yönden erkekten zayıf olduğu düşüncesine başvurular sınırlamalar, güvenlik ve koruma kaygısıyla alınan önlemlerle daha da ağırlaşmaktadır. (2) Bunun sonucu kadınların ekonomik yaşama katılmaları zorlaşmaktadır. Birtakım toplumsal, ekonomik baskılar sonucu bu aşılımaya çalışılsa da, bu kez katılma biçimleri kalıp yargılara uydurulmaktadır. Toplum kadını yalnız cinsel rolüyle algılayıp, erkeğe yetkinlik, ussallık, nesnellik yüklediği sürece kadının edilgin, duygusal ve güçsüz kalması da kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkacaktır.

(1) Gencay Şaylan, Kitle Haberleşme Kuramları, Ankara, 1978, s. 11-18.

(2) Mine Tan, Kadın/Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1980, s. 187-188.

Kitle İletişim Araçları ve Toplumsallaşma

Toplumsallaşmanın en temel öğelerinden biri iletişimdir. Günlük yaşamda içiçe olduğumuz kitle iletişim araçlarının toplumsallaşmada önemli bir yeri olduğu artık tartışılmaz bir gerçektir.

Kitle iletişim araçları, daha çok ikincil küme etmenlerinin 'aracı' durumundadırlar, onların toplumsallaştırma işlevini kolaylaştırırlar. Çünkü ikincil etmenler sayısal olarak geniş kümeler olduklarından, küme üyeleri arasında zorunlu bağımlılık ve uyum sağlayabilmek için yalnızca kişisel ilişkilere bağlı kalamaz. Etkili bir toplumsallaşma sağlayabilmek için kişisel olmayan denetimlere, dolaylı iletişime ve 'bürokratik' örgüte gereksinim vardır. Radyo, televizyon, gazete, dergi gibi iletişim araçları, ikincil kümelerin kişisellik eksikliğini gidermek, ama yine de kişisel olmayan ikincil kümelerin etkinliğini koruma çabalarında kullanılan araçlardır. Kitle iletişim araçlarının toplumsal önemi bu ortam içinde ortaya çıkmaktadır (3).

Basının Toplumsallaştırma İşlevi

Modern iletişimin başlangıcı olarak, yazılı basının gelişmesi ve okumanın bireyselleştirilmesi gösterilir. Günümüzde basın, bilinen işlevlerinin yanısıra, giderek artan birey yalnızlığı ve yabancılaşması sonucu ortaya çıkan 'anomi' duygusunun yaygınlaşmasını önleme gibi bir işlev de yüklenmiştir. Birey gazetesini seçerken, toplumsal ve psikolojik kimliği ile bağlantılı olarak bilinçli bir tutum içindedir.

Bu seçim yapılırca birey ile gazetesini arasında bir etkileşim ortaya çıkmakta, giderek bireyin öğrenme kapasitesi gazete tarafından geliştirilmektedir. Bu öğrenme sadece bireyin geniş çevresi hakkındaki mekanik bilgi alması biçiminde kalmamakta, öğrenmenin içine yorum ve değerlendirme de girmektedir. Kısaca özetlersek, çağımızda hemen hemen her toplumda gazete bir 'toplumsallaştırma aracı' rolünü oynamakta, insanların dünyayı algılayış ve yargılayış biçimi üzerinde etkili olduğundan özellikle az gelişmiş ülkelerde basın özgürlüğü sorunu güncelliğini sürdürmektedir (4).

(3) Aysel Aziz, Toplumsallaşma ve Kitleleşme İletişim. AÜ, BYYO Yayınları, Ankara 1979, s. 21.

TÜRK TOPLUMUNDA KADIN

Cumhuriyetten sonra çıkarılan yasalarla kadına; eğitim, çalışma yaşamı, siyasi alanda yer alma gibi çeşitli alanlarda erkeklerle eşit haklar verilmiştir. Ancak yine de erkeğe tanınan üstünlüklerin bir kısmı sürmektedir. Örneğin medeni kanun aile başkanı olarak kocayı tanır, kadın kocasını izlemek zorundadır (Madde 154-153).

Bunların yanısıra kadının toplumsal konumu da önemli belirleyicilikler taşır. Tarım kesimindeki gizli işgücü dışında, kadının üretime katılma oranı düşüktür. Bu gibi nedenlerle erken evlenme ve doğurganlık oranı yüksektir. Çalışma yaşamında da genellikle düşük gelirli ve vasıfsız işlerde çalışır. Bunun önemli bir nedeni eğitimsizliktir. Çünkü Türkiye'de kadının eğitilmişlik düzeyi erkeğoranla çok düşüktür. Örneğin 1980 istatistiklerine göre 628.749 yüksek öğrenimli erkek varken, bu düzeydeki kadın sayısı 215.039'dur (5).

Aile için de de kadına yüklenen roller, erkekten çok farklıdır. Erkek aile reisliğini sürdürürken, kadın eş ve çocuk bakımı, ev işleriyle görevlidir. Üretim alanında edilgin kalırken, aynı zamanda kişilik anlamında da edilginleşmiştir. Böylece kadın geleneksel bir rolü sürdürmektedir.

GAZETELERİN TANIMI

Araştırma kapsamında yer alan gazetelerin 1987 yılı Aralık ayındaki trajları açısından görünimleri şöyledir:

Hürriyet	696.541	(1)
Sabah	508.923	(2)
Tercüman	155.910	(3)
Cumhuriyet	124.824	(4)

Orta düzeydeki bir okuyucu kitlesine seslenen Hürriyet gazetesi, izlediği magazin politikasıyla düşük eğitim düzeyindeki büyük kitlelere de ulaşmayı amaçlar. Bol fotoğraf kullanımıyla dikkati çeken bu renkli gazete inceleme süresi boyunca hergün Kelebek, cumartesi günleri Bil-Bul eki, pazar günleri ise Pazar Dergisi ekleri vermiştir. Kelebek magazin eki, daha çok kadınlara yönelik olması açısından önemlidir.

(5) Nermin Abadan Unat, Türk Toplumunda Kadın, Araştırma Eğitim Ekin Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 1982, s. 152.

Daha çok alt eğitimli kişilere seslenmeyi hedefleyen, haberdan çok magazin ve kadın fotoğraflarına yer veren Sabah gazetesi araştırma sırasında cumartesi ve pazar günleri bulmaca dergileri vermiştir. Bu dergilerin kapaklarında çıplak kadın fotoğraf ya da çizimlerinin yer alması, bulmacaları yine kadın görüntülerinin süslemesi ilginçtir.

Cumhuriyet gazetesi ise eğitimli ve düşünen insanlara seslenen bir gazetedir. Sosyal demokrat diye tanımlanabilecek bu kitle gazetesinde günlük politika, ekonomi, toplumsal-kültürel yaşama ilişkin yazıları okur. Araştırma süresince cumartesi günleri yayımlanan Bilim-Teknik ve pazar günleri yayımlanan Dergi ekleri de aynı çizgidedir.

Türk toplumunun geleneklerini gözeten, dini-ahlakî değerler doğrultusundaki kitleye seslenen Tercüman, siyasi-politik olayları ya da toplumsal konuları işlerken bu bakış açısından yola çıkar. Periyodik olarak verdiği bir eki olmayan gazetenin, araştırma kapsamındaki ramazan günlerinde ek vermemesi dikkat çekmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Araştırma bulgularının birinci bölümü kısaca şöyle özetlenebilir: Kadın konusuna en çok yer veren gazete Hürriyet'tir. Bunu çok az bir farkla Sabah, açık bir farkla da Tercüman ve Cumhuriyet izlemiştir.

Kadın konulu haberlere tüm gazetelerde, ilk sayfalarda hemen hemen hiç rastlanmamıştır. Hürriyet ve Sabah gazetelerinin bu tür haberlerde olumsuz yargıları olduğu saptanmıştır. Hürriyet ve Sabah çok fazla kadın fotoğrafı kullanırken, bunların yazıyla desteklenmeye gerek görülmeyenleri de olmuştur. Tercüman'da çıplak kadın fotoğrafına hiç rastlanmamış, Cumhuriyet'te ise çok az sayıda yer almıştır. Diğer iki gazetede ise çok sayıda kadın çıplaklığı ve dişiliğiyle ön plana çıkarılmıştır.

Kadının ekonomik durumu ve eğitim düzeyi araştırıldığında hepsi için kodlanabilenin yalnızca yüksek eğitimli ve yüksek gelirli kadınlar olduğu görülmüştür. Diğerlerinde ise bu özellikleri belirtir veri yoktur. Kadının toplumsal kimli kolarak eş, anne gibi bir kimlik yerine, mesleğiyle tanımlanmış olması ilk bakışta ilginçtir. Ancak özellikle iki gazete için meslek olarak belirtilen sahne ve ses

sanatçılığı ya da mankenlik olması bu sonucu açıklayıcı niteliktedir. Tercüman ve Cumhuriyet'te ise kadın bilimsel bir kimlikte yer almamıştır.

Konular	Cumhuriyet %	Hürriyet %	Tercüman %	Sabah %	Orta. %	Sıra
Fuhuş	—	3.27	1.3	2.2	1.69	9
Zina	—	0.2	—	1.75	0.49	16
Cinayet	—	0.8	—	3.95	1.19	11
Tecavüz	—	0.41	—	2.2	0.65	15
Ekonomi	5.9	1.42	1.73	2.63	2.92	5
Eğitim	4.68	1.42	4.51	0.87	2.87	6
Moda	1.04	1.22	0.86	1.75	1.22	12
Politika	9.2	9.3	6.67	5.27	7.61	3
Din	1.04	0.61	1.3	0.43	0.84	14
San. - Kült.	42.53	3.47	13.09	—	14.77	2
Magazin	30.38	72.42	47.9	75	56.42	1
Spor	1.56	1.42	5.37	0.88	2.3	7
Sağlık	1.56	1.24	6.24	2.27	3.57	4
Kadın Hakl.	1.56	1.42	5.37	—	2.08	8
Terör	0.52	0.61	2.6	—	0.93	13
Afet - Kaza	—	0.61	2.6	3.5	1.67	10
Kayıp Kaçırma	—	0.41	0.43	0.88	0.43	17

Tablo 1: Konuların Dağılımı.

Hürriyet ve Sabah'ta kadının evli olup olmadığı ya da boşanmışlığı sıkça gündeme gelirken, Tercüman'da bu oran ço kaz bulunmuş, Cumhuriyet'te ise hemen hiç rastlanmamıştır. Yargılı haberlerin ise daha çok evlilik ilişkilerinde olduğu saptanmıştır. İlginç bir çıkarım da «sanatçı» kimliğinde sunulan kadınların evlilik dışı ilişkilerinin son derece yargısız yansıtılması yanında, halktan kişilerin yargılanmasıdır.

Kısaca özetlenen bu bölümden çıkan sonuç, gazetelerde kadının varolan toplumsal konumuyla çelişmeyen bir biçimde sunulduğunu göstermektedir. Ayrıcalıklılar ise ekonomik ve toplumsal açıdan özenilen üst düzeydeki kadınlardır. Varsayımımızın denenmesi açısından, tek tek, konu bazında da inceleme yapılmıştır. Buna göre gazetelerin çeşitli konuları işleme oranları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Bütün gazetelerin konuları işleme oranlarının ortalaması alınmış, konular bu sıra ile incelenmiştir. Bu ortalamaya göre ilk üç sırayı magazin, sanat-kültür ve politika konuları almıştır.

MAGAZİN

Magazin haberlerinin fotoğraf oranı Hürriyet ve Sabah gazetelerinde % 100, Cumhuriyet'te % 42.85, Tercüman'da ise % 92 oranında bulunmuştur. Cumhuriyet dışında, magazin haberlerinin tamamıyla fotoğraflı olması, kadın görselliğinin önemini pekitirmektedir. Bu tür haberlere ilk sayfada Hürriyet'te ve Sabah'ta rastlanırken, Tercüman'da az, Cumhuriyet'te ise hiç rastlanmamıştır. Kadının dişiliğinin öne çıkarılma oranı Hürriyet ve Sabah'ta % 100, Cumhuriyet'te % 36,, Tercüman'da ise hiç yoktur. Kadının dişiliğinin ön plana çıkarılması, kadına meta olarak yaklaşımı dolayısıyla toplumsal görüşü pekiştirmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde magazin haberiyle verilen kadın imajında cinsellik önde gelmekte, kadın sergilenmekte ve kadının seyirliği vurgulanmaktadır. Bu tür haberlerde evlilik dışı ilişkilere olumlu yargıyla yaklaşma oranı açısından Hürriyet'te % 42, Sabah'ta % 21.43 oranları bulunmuş, Tercüman ve Cumhuriyet'te ise bu tür yargılara rastlanmamıştır. Evlilik dışı ilişkiler genel olarak toplumda olumsuz değerlendirilmektedir. Gazetelerdeki olumlu yaklaşımlarla karşıt görünen bu görüş çelişmemektedir. Çünkü olumlu yargılanan ilişkiler, sanatçı ve ünlü kadınların ilişkileridir, sıradan kadınların değil.

SANAT VE KÜLTÜR

Sanat ve kültür konusuna Sabah gazetesi hiç yer vermemiştir. Hürriyet gazetesinde sanat ve kültür haberlerinin %21.42'si fotoğraflı iken bu oran Tercüman'da %7.14, Cumhuriyet'te ise %85.72 şeklinde görülmektedir. Sabah gazetesi sanat ve kültür konularına hiç yer vermeyerek okuyucusuna toplumsal yaşamda yer alığı halde

bu iki konu hakkında bilgilendirmemekte ve bu konuları önemsizleştirmektedir.

Hürriyet'te sanat ve kültür haberlerinde %28.57 oranında yabancı sanatçıya yer verilirken, %57.14 oranında Tercüman, %42.85 oranında da Cumhuriyet yabancı sanatçıya yer vermiştir. Tercüman ve Cumhuriyet, okuyucusunun sanat ve kültür hakkında dünya görüşlerini ve bilgilerinin sınırlarını yabancı sanatçıya da yer vererek genişletmekte, Hürriyet'in de az bir oranda da olsa bu açıdan kadını toplumsallaştırma işlevini yerine getirdiği söylenebilir.

Sanat - kültür haberlerinin kendi içindeki toplamında gazetede yer alan ve konusu erkek olan sanat haberlerinin yüzdeleri ise şöyledir. Cumhuriyet %85.71, Hürriyet %57.14, Tercüman %100.

Bu oranlarda göstermektedir ki, toplumumuzda erkekler sanatsal ve kültürel faaliyetlerde de ön plandadır. Bu faaliyetleri yerine getirirken yalnız olmasa da. Çünkü Tercüman'da erkek veri %100 ancak kadın asıl konu olmasada sanat ya da kültür haberinin içinde var. Çoğunluğu gene erkekler meydana getiriyor. Cumhuriyet gazetesinde de durum pek farklı değil, sanat ve kültür konularında kadına en çok yer veren gazete olmasına rağmen toplumumuzda kadının sanat ve kültüre katkıları, katılımları ile ilgili gerçek durumu sergilemektedir. Hürriyet'te bu oran yarıya yakın bir şekildedir. Ancak gazetelerin yapıları arasındaki farklılıklar, içeriklerini de etkilediğinden Hürriyet'in eşit oranda kadın ve erkeğe yer vermesini sanat ve kültür anlayışındaki farklılıkla birlikte ele almak gerekir. Hürriyet'deki sanat haberleri, sinema - sahne üzerine yoğunlaşırken, Cumhuriyet klâsik müzik, bale, uygulamalı sanatlar gibi konulara da eşit olarak yer vermektedir.

Cinsiyet Cumhuriyet'te %14.29 oranında ön plandayken, Hürriyet'te %35.71, Tercüman'da ise hiç yoktur. Yani sanat ve kültür konusunda haber olarak verdiği kadınların cinsiyeti az bir oranda vurgularken, Hürriyet yarıya yakın bir oranla kadınların sanat ve kültür faaliyetlerinde de önce «kadın» olduklarını vurgulamaktadır.

Cumhuriyet %7.14 oranında «başarı»yı cinsiyeti vurgulayarak verirken, Hürriyet %35.71 oranında kadının başarısını cinsiyetini vurgulayarak vermekte ve sanatsal, kültürel yaşamda başarıyı «sanatçı»nın değil «kadının» başarısı olarak yansıtmakta, ona erkeklerden farklı bakmayı gerektiren bir imaj oluşturmaktadır. Cumhuriyet ve Tercüman sanatçı kadının medeni durumundan söz

etmezken, Hürriyet'te %28.57 oranında kadının medenî durumu da yer almaktadır. Bu da az önceki değerlendirmeden farklı bir sonuç içermemektedir.

POLİTİKA

İncelenen gazetelerden Hürriyet'te politika konusu %71.43 oranında fotoğraflarla desteklenirken, Cumhuriyet'te %35.71, Tercüman'da %42.86, Sabah'da ise %85.71 oranında fotoğrafla desteklenmiştir. Sabah ve Hürriyet, Cumhuriyet ve Tercüman'a oranla politika konusunda da fotoğrafa daha çok yer vermiştir.

Politika konulu verilerin Hürriyet'te %42.86'sı ilk sayfada yer alırken, Cumhuriyet'te %35.71, Tercüman'da %28.57, Sabah'da yine %28.57'si ilk sayfada verilmiştir. Politika konulu verilerin fotoğrafla desteklenerek ilk sayfada az sayıda da olsa yer alması, gazetelerin kadına bu konuda da yer vermeleri açısından anlamlıdır. Çünkü bu haberlerde yer alan kadınlar Hürriyet'te %67.14 oranında, Cumhuriyet'te %50, Tercüman'da %42.86, Sabah'da %50 oranında karar alan kişi konumunda verilmektedir. Aynı şekilde politika konulu verilerde kadın; Hürriyet'te %57.14, Cumhuriyet'te %50, Tercüman'da %50, Sabah'da %50 oranında görüş bildiren kişi konumundadır. Kadın, toplumumuzda politikacı konumunda çok sınırlı olarak yer almasına karşın, basında bu oranlarda yer alması kadına güdüleyici olması açısından önemlidir. Yalnız görüş bildirilen haber sayısının oranının yüksek olmasına karşın görüş bildiren kadın sayısı 2'yi geçmemektedir.

Kadınların görüş bildirdiği haberlerde kadın sorununa değinme Hürriyet'te %21.43, Cumhuriyet'te %7.14, Tercüman'da %21.42 iken Sabah'da hiç yer almamıştır.

Gazetelerdeki verilerde politikacı eşi ve yakını konumundaki kadınlar da yer almıştır. Bu oranda Hürriyet'te %78.57, Cumhuriyet'te %57.14, Tercüman'da %64, Sabah'da %50'dir.

Politika konulu haberlerde karar alan ve görüş bildiren kadınların sayısının genel oranda 2'yi geçmemesine karşın eş, anne, kız gibi konumlar da sayı oldukça büyümektedir. Bu da kadının politika dünyasında kendi adı, kişiliği ve konumuyla değil, erkeğin yanında, onun adıyla, konumuyla yer alabildiğini göstermektedir.

SAĞLIK

Sağlık haberlerinde kadın Tercüman gazetesinde %42.86, Sabah'da %21.43, Cumhuriyet'te %14.29 oranında fotoğraflıdır. Tercüman ve Cumhuriyet %7.14 oranında kadının eğitimsizliğini vurgularken, Sabah'da böyle bir vurgulamaya rastlanmamaktadır. Hürriyet'te kadın konulu sağlık haberine rastlanmamıştır.

Sağlık konusunda gazetelerin konuya yaklaşımlarının «genel» olduğunu ve bu konuda sadece Tercüman'ın kadın sağlığı konusuna diğerlerinden daha çok değindiğini belirtecek diğer bir noktadır.

EKONOMİ

Sabah gazetesinde ekonomi haberlerinin %42.86'sı fotoğraflıdır. %7.14'ü gazetenin ilk sayfasında yer almaktadır. Tercüman'da fotoğraflı ekonomi haberleri %14.28'dir ve bunların hepsi ilk sayfadadır. Hürriyet'te ise ekonomi haberlerinin %50'si fotoğraflıdır ve %21 ilk sayfada yer almaktadır. Cumhuriyet'te fotoğraflı ekonomi haberinin oranı %28.27'dir ve ekonomi haberlerinin %7.14'ü ilk sayfadadır. Sabah ve Hürriyet kadının ekonomik yaşamda da fiziki görünüşüne yer vererek okuyucunun kadının ekonomik yaşamda varlığını algılamasını kolaylaştırmaktadır.

EĞİTİM

Cumhuriyet gazetesinde eğitim konusunda haberlerin %28.57'si fotoğraflıdır. %50 kadını güdüleyici niteliktedir ve %7.14'ü ilk sayfada yer almıştır.

Tercüman'da aynı konuda oranlar; fotoğraflı %35.71, güdüleyici nitelikte %28.57, ilk sayfada olanlar da %14.28'dir.

Sabah'da fotoğraflı eğitim haberi %14.29'dur. Bunlar güdüleyici niteliktedir ve ilk sayfada verilmişlerdir.

Hürriyet'te de eğitimle ilgili haberlerin %50'si fotoğraflıdır, güdüleyici niteliktedir ve ilk sayfada verilmiştir.

Hürriyet ve Sabah az sayıda da olsa (%14.29) eğitim haberine ilk sayfada yer verirken konunun okuyucu tarafından önemle algılanmasını sağlamakta, Tercüman ve Cumhuriyet diğer sayfalarında bu konuya yer vererek güdüleyici nitelik taşıyan bu haberleri kimi

zaman gözden kaçabilecek küçüklükte vererek dikkatle algılanmasını güçleştirmektedir.

SPOR

Spor konusunda Cumhuriyet %14.29 oranında fotoğraflı haber vermekte, hepsinde kadının başarısı övülmekte ve %7.14 oranında kadının cinsiyeti vurgulanmaktadır.

Sabah gazetesinde fotoğraflı spor haberi %14.29'dur. %7.14'ünde başarı övülmektedir.

Tercüman'da fotoğraflı spor haberi %42.86 - %35.71'inde başarı övülmekte ve %21.42'sinde kadın cinsiyeti vurgulanmaktadır.

Hürriyet'te spor konusunda kadın yeri yoktur. Sabah'ta söz edilen kadınla ilgili spor haberlerinin çoğunda cinsiyet vurgulanmaktadır. Özellikle fotoğraflarda kadının cinsel kimliği ön plandadır.

KADIN HAKLARI

Kadın hakları konusunda Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinin hiç yer vermemiş olması bu konuda kadını bilgilendirme ve bilinçlendire kaygısı taşımadığını göstermektedir. Ancak böyle bir yargı için gazetelerin farklı yaklaşımları gözardı edilmemelidir.

Hürriyet'te kadın hakları konusuna destekleyici anlamda yaklaşım oranı %50, Tercüman'da %35 oranındadır. Hürriyet'in desteklemesi, gazetenin diğer verileriyle çelişkilidir. Kadın hakları konusunda destekleyici görünen Hürriyet, aslında kadını ikincil bir konumda işlemektedir. Çağdaş bir kadın imajı yaratmaya çalışan Cumhuriyet'de ise bu konu yer almamıştır. Sabah ve Tercüman diğer verileriyle uyumlu bir yapı görmektedir.

Gazetelerde kadının görüşlerini bildirmesi de kadın hakları kapsamında değerlendirilmemiştir. Kadınların görüş bildirmesi yine Sabah'da yokken, Cumhuriyet'te %15, Hürriyet'te %43, Tercüman'da %57 oranındadır. Bu konudaki oranlarda da Cumhuriyet ve Hürriyet kendi içlerinde çelişkili görünürken, Tercüman ve Sabah kendi çizgilerini sürdürmektedir.

Toplumumuzdaki geleneksel yapıda kadının karar alması, görüşlerini bildirmesi, erkeğe oranla zayıftır. Hürriyet'in tutumu, ses-

lendiği kitlenin genelliği ile açıklanabilir. Cumhuriyet'inki ise çelişkilidir.

Konuya bütün gazetelerin değerlendirmesi açısından bakıldığında, genel bir yoruma gitmek zordur.

FUHUŞ

FuHuş haberleri Sabah ve Hürriyet gazetelerinde yoğunlaşmıştır. Tercüman ve Cumhuriyet gazetesinde ise bu konuda habere rastlanmamıştır

Sabah gazetesinde bu konudaki fotoğraflı haberin oranı %64.29'dur. Hürriyet'te ise bu oran %21.43'dür. Bu tür konuların özellikle fotoğraflı olması, bir bakıma görsel bir belgeyle olayı ve suçluları açığa çıkarma olarak yorumlanabilir. Ayrıca insanların merak olgularını da, görsel bir malzemeyle de ilgi çekici bir yöne kaydırmaktadır. Bu tür olaylar toplumda olumsuz yaptırımlarla sonuçlanmaktadır. Toplumdaki yaptırımların gazetede yansımaları, onun ikincil kümelerin bir «aracısı» durumunda olduğunu gösteriyor. Özellikle Sabah gazetesi bu tür haber verirken okuyucusunun cinsel yönden bastırılmış duygularına da seslenmeyi gütmektedir. Olaydan çok olayın nasıl gerçekleştiği yolunda bir yaklaşım içindedir.

Tercüman'da bu tür bir haberin olmaması onun bu konudaki (veya genelde) muhafazakar yapısından kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet'in ele almaması ise, onun kendi yayın politikası doğrultusunda bu konunun onun için bir önemi olmaması olarak yorumlanabilir.

DİN

Gazetelere genel olarak bakıldığında, bazı konuların çok az işlendiği ya da hiç işlenmediği görülmektedir. Bu tür konuların işlenmemesi, haber olup olmamasına bağlı olabilir. İşlenmeyen konular içinde en anlamlı olan «din» konusudur. Araştırma kapsamına giren gazetelerin ilk haftasının Ramazan ayına denk gelmesine karşın gazetelerde, kadın din konusunda çok az işlenmiştir. Sabah, Hürriyet ve Cumhuriyet için çok ters görünmeyen bu sonuç, Tercüman için şaşırtıcı görünmektedir.

Tercüman konulara yer verirken kadın-erkek ayrımı yapmadan genel olarak ele almıştır. Gazetenin genel içeriği içinde de dini konuların oranı diğerlerine göre azdır. Kadına İslâm dininin kuralları çerçevesinde bakılmamış, kadın geleneksel yapının benimsediği biçimde ele alınmıştır.

DİĞER KONULAR

Afet, kaza, cinayet, terör, tecavüz, zina, kayıp ve kaçırma haberlerinin oranı, diğerlerine göre oldukça düşüktür. Bu tür konular, haberin varlığına doğrudan bağlı olduğu için de sayısal olarak azdır. Ancak burada anlamlı olan Cumhuriyet'in terör dışında bu konulara hiç yer vermemiş, Tercüman'ın ise çok az yer vermiş olmasıdır. Sabah ise Hürriyet'e oranla daha çok yer vermiştir. Bunların yer veriş şekilleri de yine bol fotoğraflı ve yargılayıcı niteliktedir. Moda konusunun oranının azlığı, varsayımla çelişik görünebilir. Ancak gazetelerde, belirli bir konu başlığı olarak ayırmadığımız, tek tek incelediğimiz öğüt verici yazılar bulunmaktadır. Moda genellikle bu başlıklarda yer aldığından, konu başlığındaki oranı düşük kalmıştır.

DOĞRUDAN YÖNLENDİRİCİ—ÖĞÜT VERİCİ YAZILAR

Gazetelerde kadını doğrudan yönlendiren, öğüt veren, ona olması gerektiği kadın tipini çizen yazılar incelendiğinde, bu tür yazıların Cumhuriyet'te hiç yer almadığı saptanmıştır. Gazetelere göre, ağırlıklı öğüt ve yönlendirme dökümü şöyledir;

Hürriyet Gazetesi'nde bu tür veriler içinde;

Yüz ve vücut güzelliğine ilişkin yazılar %13.92,

Yemek, pratik bilgiler ve görgü kurallarına ilişkin yazıların herbiri %12.34,

Temizlik, çocuk bakımı %10.21,

Aile içi ilişkiler ve sağlık %9 oranında bulunmuştur.

Görüldüğü gibi Hürriyet, kadının görsel güzelliğinin önemini vurgularken, diğer konulara da yaklaşık oranlarda ağırlık vermiştir.

Sabah Gazetesi'nde;

Cinsel yaşama ilişkin yazılar %33.9,

Aile içi ilişkiler %25.9,

Sağlık %18.5,

Çocuk bakımı %7.4,

Çiçek bakımı %3.7 oranındadır.

Veriler, Sabah Gazetesi'nin kadını cinselliğiyle öne çıkardığını göstermektedir.

Tercüman Gazetesi'nde;

Sağlık %63.16,

Yüz ve vücut güzelliği %21,

Giyim %15.78,

Yemek ve pratik bilgiler %13.15 oranındadır.

Üç gazetede yer alan ağırlıklı yazılar, kadının geleneksel rolleriyle doğrudan bağıntılıdır. Tercüman sağlık konusunu ağırlıklı işleyerek, bu genellemenin dışına çıkmış görünse de, yüz ve vücut güzelliğine verdiği önemle ve çocuk bakımı sayesinde anneliği öne çıkarması sonucu, kadının geleneksel kimliğini pekiştirme işlevi görmektedir. Sabah'ın kadının cinsel kimliğini öne çıkarıp, ona bu konuda öğütler vermesi, iyi birleş ve anne olmayı öğütlemesi, genel çizgisi doğrultusundadır.

Özetle kadına yönelik eğitim amaçlı yazılarda; kadının eş, anne, ev kadını, cinsel nesne gibi kimliklerinin önemi varsayılmış, kadın bu konularda daha yetkin kılınmak istenmiştir.

SONUÇ

Bulgularda kadın konulu veri sayısı, araştırma ölçütlerine göre normal ve normalden çok bulunmuştur. Kadın basınıımızda geniş bir biçimde konu edilmektedir.

Kadından nasıl söz edilmektedir ya da bu haberin içeriği nedir? Yanıt olarak şu sonuçlar karşımıza çıkıyor: Kadına en çok magazin konulu haberlerde yer veriliyor. Kadın karar alan, görüş bildiren konumunda değil, fiziki görünüşünün ön planda olduğu kimliklerle sunuluyor.

Ele alınan gazeteler geleneksel ve toplumda varolan kadın imajını yansıtmakla ve pekiştirmekle yetinmektedir. Gazetelerde yetişkinin kadın konusuna çağdaş bir imaja kavuşmasına yardımcı olacak bir çaba görülmemektedir.

Kadının flaş haber olabilmesi ancak toplumsal normların dışına çıktığı zaman söz konusudur. Tüm iletişim araçları kadının kişiliğini değil, dışılığını öne çıkarırsa, kadın güzel ve çekici olmak zorunda olan, üretime değil tüketime yönelik rollerde yansıtılırsa ve giderek bir meta olarak sunulursa nasıl gelişecek, çağdaş bir imaja nasıl kavuşacaktır? Böyle bir kadın imajını alan erkek nasıl etkilenecektir?

Sonuçta basın toplumun bir aynası olarak niteleyen görüşü destekler veriler çıkmıştır. Varolan durum yansıtılıyor, bu yeterli görünüp üstelik de sömürülüyorsa gazetelerin görevlerini tam yaptıkları da söylenemez. Gazeteleri tek başına ele almak yetmez kuşkusuz, toplumumuzdaki diğer kurumların ve kuralların da değişme-gelişme gereği açıktır. Erkek bir toplum olduğumuz savını gazeteler de, kadını ele alış biçimleri ile desteklemektedirler. Kadın okuyucu da kendisini yeni «erkekler» aracılığıyla görmekte, böylece basın toplumsallaştırma aracı olma rolünü, kadının dünyayı anlayış ve yargılayış biçimi üzerinde etkisini erkeklerin yanında ve toplumda varolan genel kamuyu pekiştirici yönde sürdürmektedir.

Bulgulara göre okuyucu kitlelerinin yapısıyla haberleri ele alış biçimi arasında bir çatışma yoktur. Ancak Cumhuriyet gazetesinin çizdiği tablo, izlediği çağdaş çizgisiyle çelişir gibi görünmektedir. Bu gazetenin daha çağdaş bir kadın imajı oluşturması ve bireyleri bu konuda bilinçlendirmeye çalışması beklenirdi. Buna karşın Tercüman'ın da dini ve ahlaki değerlere katı bir biçimde bağlı bir kadın imajı yaratma çabası içinde olmaması da izlediği çizgi açısından ilginçtir.

KAYNAKÇA

ALDOĞAN, Yazgüli. «Günümüz Türk Basını II» **Siyasi Bilimler Fakültesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yıllık**, Ankara, 1981.

AZİZ, Aysel. **Toplumsallaşma ve Kitleli İletişim**, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları, Ankara, 1979.

- DEMİRKENT, Nezih. **Sayfa Sayfa Gazetecilik**, Altın Kitaplar, Ankara, 1981.
- ERTEN, Özgül. **Yüzyıllımızda Kadın ve Kadınlarımız**, Türkiye Yazı-
ları, Ankara, 1978.
- GİRİTLİ, İsmet. **Gazeteciliğin Bazı İlke ve Sorunları**, İstanbul İkti-
sadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, İstanbul, 1978.
- KAYA, Raşit. **Kitle İletişim Sistemleri**, Teori Yayınları, Ankara, 1985.
- MEDENİ KANUN
- OZANKAYA, Özer. **Toplumbilimlere Giriş**, Ankara Üniversitesi,
Siyasi Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1979.
- ŞAYLAN, Gencay. **Kitle Haberleşme Kuramları**, Ankara, 1978.
- TAN, E. Mine. **Kadın/Ekonomik Yaşamı ve Eğitim Türkiye İş**
Bankası Yayınları, İstanbul, 1980.
- TAYANÇ, Füsun - Tunç. **Dünyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca**
Kadın, Tan Yayınları, Ankara, 1981.
- TEKELİ, Şirin. «Kadın» **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklope-
disi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984.
- TOKGÖZ, Oya. **Temel Gazetecilik**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bi-
limler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981.
- UNAT ABADAN, Nermin. **Türk Toplumunda Kadın. Araştırma Eği-
tim Ekin Yayınları**, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 1982.
- VEREL, Oktay. **27 Mayıs 1988, Basın-Yayın Eğitimi ve Sektörün**
Sorunları Sempozyumu Bildirisi.